

KULTUR.

Personliga föremål berättar osannolik Förintelsehistoria

■ En medalj, en kaffeservis och en jacka. Några personliga föremål ledde årets Bindefeldstipendiat, dokumentärfilmaren Johan Palmgren, till de mest osannolika berättelser om Förintelsen. Nu lägger de grunden till en ny film.

Johan Palmgrens filmer är flitigt visade, inte minst på SVT, däribland "Benny och Kulturhuset" om den förre teaterchefen Benny Fredriksson. Men allra mest visad är en kortfilm som han gjorde lite med vänsterhanden. "Spårvidshinder" skildrar privatbilstölder som fick sina bilar förstörda av ett trafik hinder som Stockholms stad satt upp vid Gamla stan.

– Där stod jag och filmade. Den är lite fnissig och har visats på över 160 internationella filmfestivaler.

Nu får han årets stipendium på 350 000 kronor från Micael Bindefeldts stiftelse till minne av Förintelsen för ett av sina pågående filmprojekt. Vad som för Johan Palmgren började som ett praktiskt dokumentationsuppdrag för Forum för levande historia utvecklades till ett eget projekt.

Diplom från Hitler

"Minnet av Förintelsen ligger inpackat i de allra enklaste ting", konstaterar juryn för Bindefeldstipendiet och Johan Palmgren berättar ungefär samma sak. Bland de filmade föremål som människor lämnat in till Sveriges museum om Förintelsen finns en medalj som gavs till tyske Max Rotschild efter strider under första världskriget. Själva diplommet skrevs under av Adolf Hitler.

Några år senare dog samme Max Rotschild av en hjärtattack efter att ha fått veta att det hemland som han gått i krig för nu skulle deportera honom till koncentrationsläger eftersom han var jude.

Hans barnbarn i Sverige hade inte bara farfars medalj, utan också en vacker kaffeservis som deras farmor – när hon förstod att deras liv var hotade – nattetid hade burit över till sin bästa väninna.

Mot alla odds

70 år senare återvändande de efterlevande i Sverige till den lilla tyska staden där farföräldrarna hade bott. En lokal journalist skrev om de svenska besökarnas historia, vilket ledde till att de fick ett telefonsamtal när de kom hem till Stockholm.

– Den som ringde hade läst artikeln och berättat att man sparat servisen i alla år, trots att oddsen var nästan noll för att någon skulle komma tillbaka. Personen hade till och med fått erbjudande om att sälja den, men sagt nej.

Redan efter ett av de första dokumentationsuppdragen för Forum för levande historia förstod Johan

■ Dokumentärfilmaren Johan Palmgren väver samman osannolika berättelser om Förintelsen utifrån föremål som finns i Sverige.

Palmgren att han kunde göra en film. I Malmö skulle han filma en randig jacka som skulle överlämnas till det nya museet. Ägaren, Kiwa Zyto, berättade hur han hade överlevt flera koncentrationsläger och till slut kommit till Malmö.

– Det blev väldigt känslosamt, då kände jag att om jag blir så här berörd kanske jag kan vidareförmedla detta i en film om de här berättelserna. De tål att berättas alltid.

Hur många föremål - och berättelser – som kommer med vet han ännu inte, det händer hela tiden nya saker som Johan Palmgren vill fånga upp. Till sin hjälp har han bland andra arkivexperten Jonas Goldmann som bildsätter berättelserna med historiska bilder och filmer. Bindefeldstipendiet är avgörande för att filmen nu blir av.

– Det ligger väldigt mycket research bakom och det blir en grundplåt som gör att vi kommer i gång ordentligt.

Erika Josefsson

Johan Palmgren

Född: 1967 i Uppsala, uppvuxen i Lund.

Bor: Stockholm.

Bakgrund: Drev i slutet av 1980-talet tillsammans med en vän ett möbelsnickeri i Lund som brann upp. För försäkringspengarna köpte han en filmkamera, vilket blev startskottet på hans karriär.

Sysselättning: Dokumentärfilmare som gjort en lång rad filmer, bland annat "Slusseländet" (2020 – visas just nu på SVT Play), "Benny och Kulturhuset" (2021). Fick 2007 tillsammans med Åsa Blanck en Guldbagge för bästa dokumentärfilm med "Vikarien" om läraren Folke Silven, 74, från Lund som kommer till Hallonbergen för att hjälpa sin yngre kollega och tidigare elev att ta itu med en stökig högstadieskola.

Bindefeldstipendiet

Micael Bindefeldts stiftelse till minne av Förintelsen bildades 2015 i syfte att förmedla kunskap om Förintelsen. Den delar årligen ut ett stipendium den 27 januari på den internationella minnesdagen för Förintelsens offer. Stiftelsens grundare, Micael Bindefeldt, beskriver Johan Palmgrens dokumentation som "otroligt viktigt".

"Vi lever i en tid där Förintelsen och dess historia utsätts för förvanskning, förändring och försök till förfälskning. Det finns en stor farhåga att länder och grupper successivt försöker förändra och förflytta historien. Då blir allt som handlar om faktisk dokumentation, som Johan och hans fantastiska filmprojekt är, så otroligt viktigt", säger han i en skriftlig kommentar.